

ULUSLARARASI GÜÇ DENGESİ VE İKİ KUTUPLULUK ARASINDAKİ İLİŞKİ

Aydın AYDIN* ve Emir BAKINCAK**

Özet

Bu çalışmada yapısalcıların, uluslararası sistemde en istikrarlı yapının iki kutuplu sistem olduğu ve uluslararası sistemin istikrara kavuşması için iki kutuplu sisteme evrilmesi gerektiği görüşleri incelenmektedir. Dünyada, Westphalia Barışından bu yana devletlerin sisteme egemen olma girişimleri hep söz konusu olmuş ancak bu girişimler diğer devletler tarafından engellenmiştir. Günümüzde de Amerika Birleşik Devletleri süper güç olma özelliğini devam ettirmek istemektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nin bu gücü yapısalcıların görüşleri çerçevesinde sürdüremeyeceğini ve dünyanın gelecekte iki kutuplu sisteme dönüşeceği görüşü ele alınacaktır. Dünya iki kutuplu sisteme dönüşürken bu dönüşümün biraz daha farklı olacağı ve devletlerin bölgesel güç olma özelliğini sürdürürken, uluslararası sistem düzeyinde iki kutup oluşturdukları analiz edilmeye çalışılacaktır. Bu iki kutuptan biri Amerika Birleşik Devletleri'nin önderliğini yaptığı batı bloğu diğeri ise doğuda Çin'in önderliğini yapacağını öngörülen blok olarak ele alınacaktır.

Anahtar Sözcükler: İki Kutuplu Sistem, ABD, Çin, Avrasya, Uluslararası Güç Dengesi

The Relationship Between International Balance of Power and Bipolar System

Abstract

In this study, the arguments of the structuralists that the most stable standard is a bipolar system and that the world shall transform into a bipolar are system in the future are investigated. Since the Peace of Westphalia, there has been an endeavor by the states to dominate the system throughout the world. These endeavors, however, have been hindered by other states. Today, the Unites States of America (USA) desires to maintain its trait of being the super power. The arguments shall be discussed that Unites States of America shall not be able to maintain this power within the framework of the structuralists' views and that the world shall transform into a bipolar are system in the future. It shall be attempted to analyze that facts that while the world is transformed into the two-poled system, such transformation shall be somewhat different and that as the states maintain their traits of being regional powers they form two poles in the international system. One of these poles shall address as the Western block led by the Unites States of America and the other one as the block at the east, which will anticipated leading by China.

Keywords: Bipolar System, USA, China, Eurasia, International Balance of Power

* Yrd. Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Isparta, aydinaydin@sdu.edu.tr.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Isparta, emirbakincak@gmail.com.

GİRİŞ

Soğuk Savaşın ortalarından itibaren yapısalcılar (Neorealistler) etkili olmaya başlamıştır. Yapısalcılar, uluslararası sistemin yapısı hakkında çeşitli görüşler ortaya atmışlardır. Bu görüşler çerçevesinde uluslararası sistemin tek kutupluluğu, çift kutupluluğu ve çok kutupluluğu üzerine değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Sistemde en istikrarlı yapının iki kutuplu sistem olduğunu savunmuşlardır.

Uluslararası sistem yapısalcılarının görüşleri çerçevesinde sürekli değişimler göstermiştir. 1648 Westphalia Barışından sonra devletler ulusal çıkarlarına önem vermeye başlamışlardır. Ulusal çıkarların öne çıkmasıyla birlikte bazı devletler güçlenerek sistemde etkin hale gelmiş, bazı devletler ise uluslararası sistemdeki etkinliğini yitirmişlerdir. Güçlenen devletlerin bazıları çeşitli dönemlerde sisteme egemen olmaya çalışmış ancak bu durum sistemdeki diğer devletler tarafından günümüze kadar hep dengelenmiştir.

Soğuk Savaşın bitimiyle birlikte uluslararası sistem tek kutuplu yapıya dönmüştür. Tek kutuplu yapının süper gücü Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olmuştur. ABD, tek kutuplu dünyanın süper gücü olma konumunu 11 Eylül 2001 saldırılarına kadar başarılı bir şekilde sürdürmüştür. 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra ABD'nin politikalarında değişiklikler olmuştur. Bu değişikliklerle birlikte ABD zayıflamaya başlamış ve zayıflarken uluslararası sistemde ki bazı devletlerde ekonomik açıdan istikrara kavuşmuş ve güçlenmeye başlamıştır. Bu ekonomik istikrara kavuşan ve güçlenen devletlerden en gözene çarpanı Rusya ve Çin'dir.

Yapısalcılar en istikrarlı yapının iki kutuplu sistem olduğunu ve dünyanın gelecekte iki kutuplu yapıya dönüşeceğini savunmaktadırlar. Uluslararası sisteme bakıldığında ABD her geçen gün zayıflamakta ve bazı devletler güçlenmektedir. ABD tek kutuplu dünyada süper güç olma konumunu sonsuza kadar sürdüremeyecektir.

Devletler ekonomik açıdan doğal kaynaklara ihtiyaç duymaktadır. Doğal kaynak açısından da iki tane bölge göze çarpmaktadır. Bunlardan biri Orta Doğu diğeri de Asya bölgesidir. Günümüzde Orta Doğu bölgesinde istikrarsız bir yapı vardır. ABD burada düzeni sağlamakta yetersiz kalmaktadır. Asya bölgesinde enerji kaynaklarının büyük çoğunluğunun denetimi Çin ve Rusya'dadır.

Yapısalcılar uluslararası sisteme bakışı, iki kutuplu yapının en istikrarlı yapı olduğunu savunmaları ve uluslararası sistemin gelecekte iki kutuplu sisteme dönüşeceği şeklindedir (Yalçın, 2015, Yılmaz, 2008, Efeğil, 2009). Yaptığımız bu çalışmanın farkı yukarıda bahsedilen makaleler ya da benzerlerinden farkı ABD'ye karşı kutup oluşturacak devletlerin uluslararası sistem düzeyinde ABD'ye karşı tek bir kutup halinde hareket ederken, bölgesel düzeyde ise başat konumlarını devam ettirmeleridir.

I. ULUSLARARASI SİSTEME YAPISALCI BİR BAKIŞ

1960'lı yıllar ile birlikte uluslararası ilişkilerde yaşanan değişimin etkisiyle birlikte önem kazanan yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Bu durum ise dönemin hâkim teorisi Klasik Realizmin eleştirilmesine neden olmuştur. Özellikle bilimsel çalışmalara önem veren davranışsalcılar tarafından eleştirilen Klasik Realizm ve savunucuları gelenekselci olarak adlandırılmıştır. Bu eleştirilerden ders çıkaran Waltz gibi yazarlar yapısalci görüşün etkinlik kazanmasını sağlamışlardır (Sönmezoğlu,2012:133). *"Yapısalci Realizm, devletlerin içinde yer aldığı uluslararası sistemin yapısının kısıtlayıcı etkisini açığa çıkarmak için uluslararası ilişkilerin aktörlerin karakterlerine veya birbirleriyle etkileşimlerinin doğasına dayanan özelliklerine değerlendirme dışı bırakmayı amaçlar. Waltz'a göre siyasal yapılar, düzenleyici ilke (Birimler birbirleriyle nasıl ilişkilidir?), işlevlerin farklılaşması (Siyasal işlevler nasıl tahsis edilir?) ve kapasite dağılımı (Güç nasıl dağılır?) tarafından tanımlanır"*. Siyasal düzenleyici ilke "hierarchy" ve "anarchy". Uluslararası sistemdeki birimler ya iktidar ve hakimiyet (hierarchy) arayışındadır ya da değildirler (anarchy) (Donnelly, 2013:56). İşlevlerin farklılaşması ilkesinde ise uluslararası sistem bir devletler topluluğu olarak düşünülmekte ve devletler uluslararası sistemin birer birimi olarak görülmektedir. Bu birimler ise teorik olarak birbirinden farklı görülmemektedir. Ancak aralarında kaynakların dağılımı ve karakteristik konularda farklılıklar bulunmaktadır (Eyiğün,2015). Waltz 'a göre işlevsel farklılıklar asgari düzeyde olduğuna göre uluslararası sistemde yer alan devletlerarasında ki farklılık güç ve yeteneklerin dağılımı yani kapasite dağılımı açısından belirginlik göstermektedir. Bu farklılaşma ise sistemde yer alan büyük güçlerin değişen yazgıları ile ortaya çıkmaktadır. Bir başka deyişle uluslararası sistem, büyük güçlerin sayısına yani sistemin kutupluluğuna göre değişmektedir (Donnelly, 2013:56).

Kenneth Waltz uluslararası sistemde koşulların değişmesiyle beraber uluslararası teorilerinde gün geçtikçe dönüşüm geçireceğini, böyle durumların ise normal olduğunu düşünmektedir (Waltz,2000:25). Uluslararası sistemde gücün hangi devletin elinde olduğu ve bu devletin bu gücü ne kadar sürdüreceği önemlidir. Gücü elinde bulunduran devletlerin bu gücü sonsuza kadar elinde bulunduramayacağı açıktır. Bu gücün, devletlerin, gerek kendi hatalarından gerekse diğer devletler tarafından zayıflatılması veya diğer devletler tarafından dengelenmesi, daha önce birçok kez olduğu gibi söz konusudur. Yapısalcılarda tarihe bakarak güç dağılımı üzerine uluslararası sistemin nasıl şekillendiğine dair çeşitli fikirler ortaya atmışlardır. Bu fikirler;

A. TEK KUTUPLU SİSTEM

Bir sistemin tek kutuplu olarak adlandırılması için; bir devletin, uluslararası sistemde başat güç konumunda olması ve gücünü ve dinamiklerini kullanarak tek başına uluslararası ilişkileri düzenlemesi gerekmektedir (Efegil, Mustafaoglu,

2009). Bu güç, askeri, ekonomik, sosyal, kültürel gibi birçok alanda, elinde bulunduğu devlet tarafından etkili bir biçimde kullanılır. Devletlerarası sorunlarda sisteme egemen güç, diğer devletlerin, kendi istediği gibi hareket etmesini isteyebilir veya buna zorlayabilir.

1991 yılında, uluslararası sistemin iki süper gücünden biri olan Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla birlikte, ABD uluslararası sistemin tek süper gücü olarak kalmış ve eşsiz bir konuma sahip olmuştur. Bu konum nedeniyle sistem "tek kutuplu sistem" olarak nitelendirilmiştir (Wohlforth,1999). Ancak 1648'den günümüze kadar uluslararası sistemi incelediğimizde, sisteme uzun süre hiçbir devlet hâkim olamamıştır. Sisteme hâkim olmak isteyen devletler, sistemdeki diğer devletler tarafından hep dengelenmiştir.

Tek kutuplu sistem başat devletin kontrolünde hiyerarşik bir yapı olduğu için hâkim devletin diğer devletlerle bir alt üst ilişkisi mevcut olduğu için istikrarlı bir yapı olarak kabul edilebilir. Tek kutupluluğun uluslararası sisteme istikrar getirdiği doğru olmakla birlikte bu durumun çabucak değişeceği unutulmamalıdır (Uzer,2013:72,82). Yapısalcıların görüşleri çerçevesinde uluslararası sisteme baktığımızda, istikrar açısından tek kutuplu yapı istikrarsız bir yapı olarak değerlendirilmektedir. Bu durumun iki tane temel nedeni vardır. İlk olarak, sistemdeki diğer devletlerin güçlenmesiyle birlikte ABD'ye olan ihtiyaçları azalmıştır. Devletlerin güçlenmesi beklentileri değiştirmiş ve uluslararası sistemde etkin bir rol almak istemelerine neden olmuştur. İkinci olarak ise, ABD'nin bu konumunu sürdürmedeki isteksizliğidir. ABD kendi çıkarları söz konusu olmadığı sürece olayların dışında kalmaktadır. Ayrıca 11 Eylül Saldırıları sonrasında ABD'nin tek yanlı tutumu ve askeri harcamalara ağırlık vermesi; diğer devletler nezdinde ABD'nin prestijini azaltmış ve ekonomisinin zayıflamasına neden olmuştur(Ateş,2014). Tek kutuplu sistemin uzun süre devam ettirilmesi mümkün değildir. Çünkü neo-realizmin savunduğu görüşlere göre uluslararası sistemin anarşik olduğu bir yapıda devletler hayatta kalma güdülerıyla bir devletin çok güçlenmesi durumunda onu dengeleyecektir (Waltz,1993:75-76). İki Kutuplu sistemden sonra belirsiz bir ortama girilmiş, dünya iki kutuplu sistemden daha fazla çatışmanın olduğu istikrarsız bir ortama girmiştir. Soğuk savaşın bitimiyle birlikte ideolojik çatışmalarda bitmiştir. Ancak ilerleyen tarihlerde dünyanın çeşitli bölgelerinde iki kutuplu sisteme oranla daha fazla çatışma yaşanmaya başlanmıştır(Dilan,2011). Soğuk savaş sonrası yapılanma süreci düzen olduğu kadar düzensizliği, istikrar kadar istikrarsızlığı da beraberinde getirmiştir. Soğuk savaşın bitimiyle birlikte bölgesel ve uluslararası düzeyde barışı tehdit eden dinsel ve etnik sınır aşan çatışmalar meydana gelmektedir. 1991 sonrası artan uluslararası işbirliğine rağmen istikrarsız ortam sürmektedir. Uluslararası ortamın anarşik yapısı devletleri, varlıklarını koruması için bir güç mücadelesi ve rekabet içinde tutmaya devam etmektedir(Kaya,2011). İki kutuplu sistemde Birleşmiş Milletler(BM) Güvenlik Konseyinin gündeminde olan çatışmalar için 13 barış gücü tahsis edilirken, 1988-1993 yılları arasında bu sayı 20'yi bulmuştur. Mart 2007

itibariyle ise barış gücü sayısı 61'e yükselmiştir Her ne kadar BM barış güçlerinin soğuk savaş sonrası dönemde sayıca ve nitelik itibariyle genişlemesi, fonksiyonlarının artması barış sürecini artırsa da etnik uyuşmazlık bağlamında BM barış güçlerinin yetersiz kaldığı görülmektedir. Ayrıca devletler uluslararası güç dengesinden dolayı BM barış güçlerine her konuda destek vermemektedirler(Yılmaz,2011). Uluslararası ortamdaki çatışmaların arttığı göz önüne alındığında bu sayı artmaya devam etmektedir. Bu sayının artması çatışmaların sayısının fazlalığını ve istikrarsız bir yapının olduğunu göstermektedir.

Yapısal gerçekçilerin tanımladığı çift kutupluluk ve çok kutupluluk diğer iki sistemdir. Çift kutupluluk, iki devlet arasında gücün dengeli bir şekilde dağıldığı sistemdir. Çok kutupluluk ise uluslararası sistemde ikiden fazla güçlü ve büyük devletlerin bulunduğu bir sistemdir (Efeğil, Mustafaoğlu, 2009). Waltz bu sistemler içinde en istikrarlı yapının çift kutuplu sistem olduğunu savunmaktadır.

B. ÇOK KUTUPLU SİSTEM

Bu sistemde hiç bir devletin üstünlüğü söz konusu değildir. Devletlerden biri sisteme egemen olmak istediğinde, sisteme egemen olmak isteyen devlet diğer devletler tarafından dengelenir.

Çok kutupluluk uluslararası sistemde ikiden fazla başat gücün olduğu bir yapıdır. Çok kutuplu sistem dengeli çok kutupluluk ve dengesiz çok kutupluluk olarak iki ayrılır. Dengelenmiş çok kutupluluk da, uluslararası sistem düzeyinde başat devletler birbirlerine üstünlük kuramamaktadır. Başat devletlerin güçleri birbirine yakındır. Bu yapıda, güvenlik ve güç sistemleri rahatlıkla kontrol edilebilmektedir. Dengelenmemiş çok kutuplu yapıda ise uluslararası sistemde ki başat güçlerin biri diğerlerinden daha güçlü olduğunda bir hegemonya arayışına girmektedir. Bu durum ise savaşı ve istikrarsızlığı kaçınılmaz kılmaktadır(Mearsheimer,2001;44)

1815-1914 yılları arasında Avrupa kıtasında mevcut olan sistem, çok kutuplu sisteme örnek olarak gösterilebilir. Bu sistemde güçlü devletlerin dışındaki devletler, güçlü devletlerin aralarında yaptığı mücadeleden yararlanarak kendilerine fazlasıyla hareket alanı yaratabilirler. Fakat bu durum sistemdeki güçlü devletlerin sayılarının artmasına yol açabilir. Bu durum istikrarsızlık ve karışıklık durumları yaratabilir.

C. İKİ KUTUPLU SİSTEM VE DİĞER SİSTEMLERLE KARŞILAŞTIRILMASI

Uluslararası sistemde iki tane süper güç vardır. Diğer devletler bu iki süper gücün etrafında toplanırlar. Bu iki süper gücün birbiriyle çatışma ihtimalinin

olması gerekmektedir. Etraflarında toplanan devletlerin güvenlik kaygısı içinde olması gerekmektedir.

Soğuk Savaş dönemi iki kutuplu sistemin uluslararası sistemdeki en iyi örneğidir. Burada güç iki süper güç arasında dağılmıştır. 1945'ten 1990'na kadar istikrarlı bir biçimde sürmüştür. Bu iki süper güç arasında hiç savaş olmamıştır. İki kutuplu sistemin diğer sistemlerden daha istikrarlı olmasının nedenlerini şöyle sıralayabiliriz: İlk olarak, uluslararası sistemdeki büyük devletlerin çatışma olasılığı azdır. Böyle bir durum ise sistemdeki büyük güçler arasındaki savaş yapma olasılığını düşürmektedir. İkinci olarak ise, uluslararası sistemde sadece 2 tane süper güç olduğu için caydırma politikaları etkili olmamaktadır. Üçüncü ve son olarak, uluslararası sistem de iki süper güç bulunduğundan dolayı devletlerin yanlış hesaplama yapma olasılığı azdır(Mearsheimer,1990:11).

Büyük devletler olaylar karşısında iki kutuplu sistemde aşırı tepkiler göstermemeye dikkat etmektedirler. Çünkü karşı tehdit algılamaları olma ihtimali bir hayli yüksektir. Öte yandan, çok kutuplu sistemde tehditler, iki kutuplu sistemdeki gibi algılanamaz(İşyar,2013: 345). Yani iki kutuplu sistemde, uluslararası sistemde 2 kutup olduğu için tehditler kolaylıkla algılanabilir ve devletler ona göre tutum sergileyebilir. Ancak çok kutuplu sistemde çok sayıda güç olduğu için devletlerin tehdit algılamalarındaki yanılma payı artmaktadır. Bunu örnek ile açıklayacak olursak iki kutuplu sistemde 2 büyük güç olduğu için 2 olasılık vardır. Ancak çok kutuplu sistemde kutuplar arttıkça aralarındaki ilişki düzeyleri de faktöriyel olarak karmaşık bir biçimde artacağı için taraflar çok bağımsız değişkenle uğraşmak zorunda kalacaklardır.

Çok kutuplu sistemde ittifaklar içindeki devletlerin güçleri neredeyse denktir. İki kutuplu sistemde ise süper güçler, ortaklarının kusurlu davranışlarından pek etkilenmemektedir(İşyar,2013:346). İki kutuplu sistemde, kutup için yer alan devletlerin herhangi bir hatalı davranışı kutuplar üzerinde etki yapmazken, çok kutuplu sistemde devletlerin herhangi bir davranışı kutuplar içinde veya dışında diğer devletlerin ve kutupların davranışlarını etkileyebilmektedir.

Taraflar karşılıklı olarak iki kutuplu sistemde "Güvenlik İkileminden" sürekli bir silahlanma yarışı içindedirler. Bu silahlanma yarışı nükleer silahlanmaya kadar gitmektedir. Olası bir savaş durumunda ağır sonuçlar olacağı ve bu sonuçların altından kalkılamayacağı bilinmektedir. Bu durumda savaş ihtimalini düşürmektedir.

Çok kutuplu sistemde ise birbirlerinin güçlerine yakın konvansiyonel güçlerin varlığı söz konusuysa, en ufak bir konvansiyonel güç üstünlüğü veya avantajı bile, kolaylıkla, rakiplerin yok edilmesi gibi bir karara yol açabilecektir(İşyar,2013:346).

İki kutuplu sistemde kutup liderleri süper güç oldukları için ekonomik olarak kendi kendilerine yetebilmektedir. Bu durum ise savaş olasılığını azaltmaktadır.

Çok kutuplu sistemde ise kutuplar genellikle karşılıklı bağımlılık içerisindedirler. Bu durum ise çatışma olasılığını artırmaktadır.

Devleler iki kutuplu sistemde bulunduğu kutup içindeki devletin çıkarları doğrultusunda hareket ederler. Bu durum ise kutuplar içinde istikrar yaratmaktadır. Çok kutuplu sistemde genellikle zayıfın güçlüyle ittifakı söz konusudur. Bu durum ise istikrarsız bir ortam yaratmakta ve savaş ihtimalini artırmaktadır.

II. ULUSLARARASI SİSTEME İKİ KUTUPLULUK ÇERÇEVESİNDE BİR BAKIŞ

1648'den bu yana sisteme egemen olmaya çalışan devletler diğer devletler tarafından hep dengelenmiştir. Bu dengeleme biçimi şu şekilde cereyan etmiştir: Bir büyük devlet sistemi ele geçirmek istemiş ve diğer büyük devletlerin aralarında ittifak oluşturmasıyla dengelenmiştir.

Bu durum ise bakıldığında iki kutuplu bir döngüdür. Büyük devletler bölgesel olarak etkinliğini sürdürmeye devam ederken, uluslararası sistem düzeyinde tehdit algılaması olduğunda aralarında ittifaklar oluşturarak tehdidin yani sistemi ele geçirmeye çalışan devletin karşısına tek bir kutup olarak çıkmaktadır. Bu durum ise uluslararası sistemi iki kutuplu yapıya büründürmektedir.

11 Eylül saldırıları sonrasında ABD'nin tek oyuncu olarak hareket etmesi, uluslararası sistemdeki büyük devletleri rahatsız etmiştir(Akgün,2006:30). Bu durumdan rahatsız olan büyük devletler uluslararası sistem düzeyinde ittifaklar kurarak ABD'ye karşı bir kutup arayışı içine girmek istemektedirler. Günümüz uluslararası sistemi özellikle Soğuk savaşın bitmesiyle yeni bir boyut kazanmış ve ABD tek süper güç olarak dünyada hegemonya kurmuş ancak bu durum 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra değişmiştir. Sistem çok kutuplu bir yapıya bürünmüştür. Avrupa'da, Almanya, İngiltere, Fransa gibi büyük devletler ve bu devletlerin içinde bulunduğu Avrupa Birliği ön plana çıkarken Orta doğuda İran, Arabistan, İsrail, Mısır, Türkiye gibi devletler ve Asya'da Rusya, Çin, Pakistan, Hindistan, Japonya gibi devletler ön plana çıkmaktadır. Asya'da Japonya haricindeki diğer büyük devletler kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmekte (bu devletlere orta doğudaki İran'ı da ekleyebiliriz) ve bölgede dışarıdan gelebilecek bir hâkim devlet istememektedirler. Bu devletler dışındaki devletler ise ABD'nin önderliğinin yaptığı Batı bloğunda yer almaktadır. ABD ise Asya bölgesinde enerji kaynaklarına hâkim olarak, bölgede etkin bir konuma yükselmek istemektedir. Ancak bölgede büyük devlet bölgesel olarak etkinliğini sürdürmekle birlikte, aralarında sorunlar olmasına rağmen bu durum karşısında aralarında ittifak oluşturarak ABD'nin yani Batı Blok'unun karşısına bir blok olarak çıkmaktadır. Bundan sonraki bölümlerde de bu tezi desteklemeye yönelik bilgiler verilecektir.

III.WESTPHALIA'DAN GÜNÜMÜZE GÜÇ DENGESİ BAĞLAMINDA ULUSLARARASI SİSTEM

Uluslararası ilişkilerin başlangıcı olan 1648 Westphalia Barışı ile birlikte devletler artık din savaşlarını bırakmış, ulusal çıkarları doğrultusunda hareket etmeye başlamışlardır. Günümüze kadar devletlerin biri ne zaman aşırı güçlenme yoluna girse bu sistemdeki diğer devletler tarafından önü kesilerek dengelenme yoluna gidilmiştir.

Westphalia Barışından hemen sonra 1789'a kadar 14. Louis önderliğinde Fransa sisteme egemen olamaya çalışılmış ancak bu sistemdeki diğer güçlü devletler tarafından durdurulmuştur.

1789'dan sonra yine Fransa, Napolyon önderliğinde uluslararası sisteme egemen olmaya çalışmış ancak 1815 Viyana Kongresi ile Fransa yine durdurulmuştur.

1815 Viyana Kongresinden 1871'e kadar olan dönem "Avrupa Uyumunu" olarak adlandırılmaktadır. Avrupa uyumunun olduğu bu dönemde herhangi bir güç sisteme egemen olmak için girişimlerde bulunmamıştır. Bu dönemde devletler; Fransız devriminden sonra etkin olmaya ve yayılmaya başlayan milliyetçilik, liberalizm, demokrasi, özgürlük gibi düşüncelere karşı birlikte hareket ederek mevcut düzeni korumak istemişlerdir (Yılmaz,2007).

1871'den sonra Bismarck'la siyasal birliğini tamamlayan Almanya ileriki dönemlerde II. Wilhem önderliğinde sisteme egemen olma girişiminde bulunmuştur. Ancak sistemdeki diğer devletler tarafından dengelenmiştir. Bunun sonuçları ağır olmuş 1915'te I. Dünya Savaşının başlamasına neden olmuştur. 1918 de Almanya'nın bu girişimine son verilmiş Almanya ağır bir mağlubiyet almıştır ve birçok antlaşma yapılmıştır.

1918'den 1939'a kadar bu antlaşmalar korunmaya çalışılmıştır. Ancak 1929'daki ekonomik buhrandan sonra Avrupa'da faşist partilerin iktidara gelmesiyle birlikte savaşlar yeniden başlamıştır. Almanya Hitler ile birlikte yeniden sisteme egemen olmaya çalışmış yine diğer güçlü devletler tarafından dengelenmiştir. Ancak bu sefer kayıpların çok ağır olduğu II. Dünya Savaşı yaşanmıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında ABD ve Sovyetler süper güç olarak uluslararası sistemde yerini almışlardır.

İkinci Dünya Savaşından sonra dünya büyük değişimler geçirmiştir. Uluslararası sistem, iki kutuplu yapıya bürünmüştür. Almanya'nın yenilmesi ve Orta Avrupa bölgesinden çekilmesiyle birlikte bu bölgede bir güç boşluğu meydana gelmiştir. Bu güç boşluğunu doldurmak için ABD ve Sovyetler Birliği ön plana çıkmışlardır (Mearsheimer, 1990: 12). 1945'ten sonra dünya devletlerinin büyük çoğunluğu Sovyetler Birliği ve ABD'den oluşan iki bloktan birine üye olmuşlardır. 1945'ten 1991 Sovyetler Birliğinin yıkılışına kadar giden bu süreç Soğuk Savaş olarak adlandırılmaktadır.

Burada dikkat edilmesi gereken nokta Soğuk Savaşı ne ABD'nin ne Sovyetler Birliğinin başlattığıdır. Soğuk savaşı hiç bir devlet başlatmamıştır. Bu durum iki kutupluluğun doğal bir sonucudur (Donnelly, 2005: 36). Uluslararası sistemde, Almanya'nın yenilmesiyle birlikte bir güç boşluğu oluşmuştur. Bu güç boşluğu nedeniyle iki süper güç ön plana çıkmıştır. Yani yapısalcılarında bahsettiği gibi yapının devletler üzerindeki etkisi kanıtlanmıştır.

1991 yılında Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla birlikte ABD sistemde hegemon güç olarak kalmıştır. Böylece ABD önderliğinde "yeni bir dünya düzeni" yaratılmaya başlanmıştır. ABD bu gücü 2001 yılına kadar başarılı bir şekilde sürdürmeyi başarmıştır. Ancak 2001'de 11 Eylül saldırılarıyla birlikte ABD dış politikasında büyük değişiklikler olmuştur. Bu saldırı sonrasında ABD askeri güce önem vermeye başlamış ve kendine Radikal İslamcılarını hedef belirlemiştir. Ancak olay bununla da kalmamıştır. ABD'nin son dönemlerde çöküşü ve Rusya, Çin, Pakistan, Hindistan gibi devletlerin yükselişi göze çarpmaktadır.

IV. ZBIGNIEW BRZEZINSKI'NİN BÜYÜK SATRANÇ TAHTASI

Soğuk Savaşın bitimiyle birlikte ABD çok büyük bir küresel güç haline gelmiştir. Gerek tüm dünyadaki denizlerde ve okyanuslarda hâkim konuma gelmiş, gerekse karada büyük bir askeri güce sahip olmuş ve bunu siyasal meselelerde ki konularda kullanmaktan çekinmemiştir. Ancak ABD'nin bu gücü sonsuza kadar sürmeyecektir. Her şeyin bir sonu olduğu gibi ABD'nin bu gücünün de bir sonu olacaktır ve ABD'yi dengeleyen bir devlet ortaya çıkacaktır.

Brzezinski, Avrasya bölgesini "satranc tahtasına" benzetmektedir. Oyunun piyonlarını da Avrasya bölgesindeki devletlerin oluşturduğunu düşünmekle birlikte, satranc tahtasındaki en kritik taş olan "şah" ise Avrasya bölgesinin içinden olmayan bir devlet olan ABD olduğunu düşünmektedir (Kantarci, 2008). ABD'nin dışarıdan bir devlet olması, ilerleyen zamanlarda, bölgenin istikrara kavuşması ve bölgedeki devletlerin gücünü artırmaya başlamasıyla birlikte bölgede ABD'nin etkinliğini yitirmesine sebep olacaktır. Başka bir deyişle bölgeden ABD'yi dengeleyecek başka bir devlet çıkmasına neden olacaktır.

Brzezinski, Avrasya'yı dünya gücünün bir merkezi olarak görmekte ve ABD'nin buradaki gücünün son bulacağını belirtmektedir (Brzezinski,2005,53). Buda bölgedeki büyük güçlerin uluslararası sistem düzeyinde ABD'nin karşısına bir kutup olarak çıkmasıyla mümkün gözükmektedir.

V. ABD'NİN KARŞISINDA YENİ OLUŞUMLAR

Soğuk savaş sonrası dönemde uluslararası sistem yapılanma sürecini günümüzde bitirmiş değildir. Hala istikrarsız bir ortam bulunmaktadır. Sait Yılmaz bunun nedenlerini şöyle sıralamaktadır (Yılmaz,2008):

- 1- Birleşmiş milletler gibi uluslararası kuruluşlar yetersiz kalmaktadır.
- 2- Küresel ısınma ve çevre sorunları gibi konular toplumlarda ve devletlerde korku yaratmaktadır. Ayrıca su, petrol ve doğal gaz gibi önemli ve değerli kaynaklar siyasi güvenlik sorununa dönüşmektedir.
- 3- Enerji kaynaklarına hâkim olmanın devletlerin gücü üzerinde büyük etki yapması, büyük devletleri bu kaynaklara doğru yönlendirmekte ve çatışma ihtimali artmaktadır.
- 4- Demokrasi insan hakları terör gibi konular istismar edilmekle birlikte; etnik ve kültürel çatışmalarda yaşanmaya devam etmektedir.
- 5- Küreselleşme ülkeler ve bölgeler arasındaki açığı artırmakta zengin ülkeler daha da zenginleşirken, fakir ülkeler daha da fakirleşmektedir.

Soğuk savaş sonrası dönemde ABD'nin tek kutupluluk dayatması başarısız olurken yeni düzenin özelliklerinden bir tanesi ABD'nin stratejik ekseninin istikrarsız Orta Doğudan, Rusya ve Çin'in etkin olduğu Asya Pasifik'e kaymasıdır (Yılmaz,2015). Ancak Asya Pasifik bölgesinde ki bölgesel ve büyük güçler bu duruma karşı çıkmaktadırlar.

Tablo 1: Güvenlik Bölgeleri; Güçler ve Trendler

Güvenlik Bölgesi	Alt Güvenlik Bölgeleri	Süper Güç/ Büyük Güçler	Bölgesel Güçler	Muhtemel Trendler
Avrupa	(1)ABMerkez (2) Baltık (3) Doğu Avrupa (4) Balkanlar	* AB * ABD *Rusya Fed.	*Ukrayna	* ABD ile birlikte diğer bölgeleri yumuşak gücü ile şekillendirmekte. * Rusya'yı da yanına çekerek ABD'ye rakip olabilir.
BDT	(1) Rusya (2)Orta Asya (3)Kafkasya-Karadeniz	*Rusya Fed. * ABD - AB * Çin	* İran	* Çin-Rus-İran ittifakı Japonya ile tüm Asya'yı kontrol altına alabilir. * Kafkasya ve Ukrayna'yı ABD ve AB'ye kaptırabilir.
Doğu Asya	(1)Kuzeydoğu Asya (2)Güneydoğu Asya	* Çin * ABD * Japonya	*Avustralya	* Çin'e karşı ABD-Japonya güç dengesi statükoyu korur. * Devam eden dönüşüm dengeleri değiştirebilir.
Güney Asya	-	* Çin, * ABD	*Hindistan	* Çin önderliğinde süper karışımı bir bölge olabilir * ABD-Hindistan dengeleyebilir

Tablo 1: Güvenlik Bölgeleri; Güçler ve Trendler (devam)

Güvenlik Bölgesi	Alt Güvenlik Bölgeleri	Süper Güç/ Büyük Güçler	Bölgesel Güçler	Muhtemel Trendler
Orta Doğu	(1) Magrep (2) Merkez (3) Körfez ve Doğu	* ABD * AB * Çin-Rusya	* İran	* Batı tarafından dönüştürülmekte. * Mısır, S. Arabistan, Irak, İran ve Türkiye'nin geleceği belirleyici olacaktır.
Afrika	(1)Güney Afrika (2)Batı Afrika (3)Afrika Boynuzu	* AB * ABD * Çin	-	* Zayıf devlet yapıları bölgesel güç çıkmasına engeldir. * Batı tarafından dönüştürülmekte ve sömürülmektedir.
Kuzey Amerika	-	* ABD	-	NAFTA ve Pan-American FTAA'ya göre şekillenmesi beklenmektedir.
Güney Amerika	(1) Güney Koni (2)Andean Ülkeleri	* ABD	* Brezilya * Arjantin	* Brezilya ve Arjantin Mercosour'la güçlerini artırabilir. * Andean ülkeleri uyuşturucu ve iç karışıklılarla meşgul olabilir.

Kaynak: Buzan ve Waeaver, 2003

Tablo 1'de de görüldüğü gibi ABD'ye karşı bir güç olarak çıkabilecek devletlerin kendi aralarında yapabileceği ittifaklar gösterilmeye çalışılmıştır. Bu devletlerin hepsi bölgesel güçtür. Uluslararası sistem düzeyinde ABD'nin başatlığına son vermek için ittifak arayışları içindedir. Burada bizim çalışmamızı destekleyen ittifak sistemi BDT, Orta Doğu, Doğu Asya, Güney Asya'dır.

1991 yılında Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla birlikte Çin ve Rusya, uluslararası sisteme çok çabuk entegre olmuş ve hızlı bir şekilde istikrarlı bir yapıya kavuşmuştur. Hatta Avrasya bölgesinde önemli bir güç haline gelmişlerdir. Bununla da kalmayıp, dünyanın birçok devletinin enerji ihtiyacını karşılamaya başlamışlar ve önemli ekonomik güçleri ile kendine bağımlı hale getirmişlerdir. Bu devletlerin içinde, ABD'nin önemli müttefiklerinden Avrupa Birliği üyesi büyük devletlerde vardır.

Çin ve Rusya sahip oldukları ulusal güçleri sayesinde ABD karşısında bir

güç merkezi haline gelmişlerdir. ABD'nin geçmişteki tutumları; 2001'den sonra askeri güce ağırlık vermesi, Irak'a barış ve demokrasi adı altında savaş götürmesi, Afganistan'ı işgali gibi konularda dünyada ki birçok ülke ve vatandaşlarından tepkiler görmesine neden olmuştur. Dolayısıyla ABD zayıflarken Rusya ve Çin gibi diğer devletlerin güçlenmesi gelecekte yapısalcıların öngördüğü gibi ABD'nin karşısına bir güç daha çıkaracak ve dünyayı iki kutuplu sisteme götürecektir.

Pasifik tarafında Rusya ile Çin ittifak içinde olması Çin lehine bir sonuç doğurmaktadır. Kafkaslar-Hazar Havzası-Asya ekseninde Rusya'ya yönelik ağırlık taşımaktadır. Çin ve Rusya arasında birçok sorun bulunmaktadır. Bu sorunların başında sınır problemleri gelmektedir. Ancak iki ülke arasında bölgede bir güç mücadelesi de söz konusudur. Bu devletler bölgede birbirlerinin güçlenmesini istememektedirler. Ancak ABD'nin dışarıdan bir devlet olarak bölgede de etkin bir konuma gelmek istemesi bu devletleri işbirliğine yönlendirmektedir. ABD önderliğinde NATO doğruya doğru genişlemek istemektedir. Çin ise bu genişlemeden rahatsız olmakta ve bu genişleme politikasını; ABD hegemonyasının Asya-Pasifik dünyasında ki bir stratejisi olarak görmektedir (Yılmaz,2008).

Rusya lideri Vladimir Putin, dünyanın tek kutuplu sisteminin bir fiyaskoyla sonuçlandığını açıkladı. 2008 ekonomik kriziyle birlikte dünyada yeniden çeşitliliğin egemen olduğunu vurguladı (Ortaylı,2014). Dünyada yaşanan olaylarda 2008 yılına ve sonrasına bakıldığında, 2008 krizi sonrasında Avrupa Birliği (AB) devletlerinin krize girmesi ve bu devletlerden, Yunanistan, İspanya, gibi devletler ve Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin iflas edebilecek duruma gelmesi ve güçlülükte ayakta kalması, Orta Doğuya ise 2010'da Arap Baharıyla başlayan iç karışıklıklar ve hala etkisinin devam etmesi, Suriye'de, Irak'ta, IŞİD gibi terör örgütlerinin petrol kaynaklarını ele geçirmesi, Ukrayna'daki iç karışıklıklar karşısında artık ABD'nin yetersiz kaldığı ve bölgede güç boşluğu olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Orta doğuda Arap Baharıyla gelen değişim ve bölgede oluşan güç boşluğunu doldurmaya yönelik çabalar ile bu bölgeye farklı ülkelerden yapılan ziyaretler, devletlerarasında çeşitli sürtüşmelere neden olmaktadır. Bunlara bağlı olarak bu bölgede stratejik bir güç mücadelesi olduğu görülmektedir (Duran, Özdemir,2012). Ortadoğu da yaşanan olaylara baktığımızda ABD merkezli tek kutupluluğun artık etkili olmadığı, bu bölgede başka devletlerinde söz sahibi olmak istediği görülmektedir. Her ne kadar bu devletler ABD tek kutupluluğuna karşı çok kutuplu bir sistem istiyor olarak görünse de aralarında ki ittifaklar ABD'ye karşı bir kutup oluşturmaktadır. Bu da güç mücadelesinin iki kutuplu bir yapı üzerinden devam ettiğini göstermektedir. Orta Asya'da da ki güç mücadelesi de böyle bir yapı üzerinden yürümektedir.

Soğuk Savaşı nasıl başladığı konusu Waltz'a göre:" Bu konuda sorulması gereken esas soru Soğuk Savaş'ı kimin başlattığı değil neyin başlattığıdır" (Waltz, 1988: 628). O döneme bakıldığında Soğuk Savaşı ne ABD ne de Sovyetler Birliği başlatmıştı. Sistemde bir güç boşluğu vardı ve bu güç boşluğunun doldurulması

gerekiyordu. Bunun içinde o dönemin iki tane etkili gücü ön plana çıkıyordu. Dolayısıyla günümüzde de bakıldığında yukarıda bahsettiğimiz gibi uluslararası sistemde bir güç boşluğu vardır. ABD artık yetersiz kalmaktadır. Sistemdeki diğer devletler kendilerine başka bir kurtarıcı aramaktadır.

ABD'nin yetersiz kalmasının nedenlerini şöyle sıralayabiliriz: İlk olarak 11 Eylül sonrasında ABD'nin içeride ve dışarıda olağanüstü güvenlik tedbirleri alması, ABD'nin ekonomik gelirlerinin büyük bir kısmının askeri harcamalara kaymasına neden olmuştur. Buda ABD'ye ekonomik açıdan büyük olumsuzluklar yaşatmıştır. ABD'nin 11 Eylül sürecinden sonra Afganistan ve Irak'ı işgal etmesi, yani bir nevi çıkarlarını gerçekleştirmek için sert güce başvurması itibar kaybetmesine neden olmuştur(Sayın,2013). İkinci olarak 11 Eylül saldırıları sonrası ABD dünya düzenini yeniden yapılandırma sürecine girmiştir. Ama bunu yaparken tek başına yapmak istemiştir. Bu durum ise uluslararası sistemdeki diğer büyük güçleri rahatsız etmiş ve ABD'ye karşı tavır almalarına neden olmuştur(Akgün,2006;30). Üçüncü olarak ise 11 Eylül saldırıları sonrası ABD bir mağduriyet durumu olduğunu ifade etmiş ve dünyayı düzenini yeniden şekillendirmek için bu durumu bir araç olarak kullanmıştır. ABD'nin uluslararası sistemde diğer devletleri önemsemeden kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmesi, uluslararası sistemde istikrarsız bir durum yaratmış ve ortaya bir belirsizlik çıkmıştır(Gündoğan,2008;266-268). Bu belirsizlik ise ABD'nin gücünü zayıflatırken diğer devletlerin istikrarsızlık ortamından güçlenerek çıkmasını sağlamıştır.

1970'lerde ki petrol krizlerinin etkisiyle Japonya ve Almanya gibi devletlerin ekonomik olarak değişikliğe gitmelerine neden olmuştur. Bu durum ise bu devletlerin güçlenmelerini sağlamıştır. Sovyetler Birliğinin ise daha çok ekonomik nedenlere bağlı olarak çökmesi, artık askeri güce dayanan güvenlik yaklaşımından, ekonomik güce dayalı güvenlik yaklaşımına geçilmesi ile sonuçlanmıştır. Bu yeni güvenlik yaklaşımında "ekonomi" ile sınırlı kalmamış ekonominin temel taşlarından olan "enerji" sektörüne daha çok önem verilmesine de neden olmuştur(Dağcı,2006). ABD o dönemde yaşadığı sorunlardan ders çıkararak orta doğu bölgesindeki enerji kaynaklarına yönelmiştir. Ancak günümüzde bölgede bir istikrarsızlık söz konusudur. Bölgenin istikrarsızlığı nedeniyle Orta Asya'ya yönelmek isteyen ABD karşısında Rusya, Çin, Hindistan, İran gibi devletler bulunmaktadır. Bu durum artık ABD'nin hegemon gücünün son bulduğunu veya bulmaya yakın olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu durum bölge devletlerini işbirliğine yönlendirmektedir.

Çin ve Rusya'nın işbirliği içinde olmasının nedenleri vardır. Bu nedenlerden en önemlisi de ABD'ye karşı ortak tavır alma beklentileridir. NATO, Doğu Avrupa ve Karadeniz havzasına doğru genişlemek istemektedir. Rusya, NATO'nun bu genişleme isteğini tehdit olarak algılamaktadır. Çin ise ABD'nin insan hakları konusunda ki baskısından dolayı iç işlerine karışmasından ve Tayvan'la olan silah ticaretinden rahatsız olmaktadır (Haranda, 1997: 40). Bu devletlerin işbirliğine

yönelmesi tek kutuplu dünyanın süper gücü ABD'nin elini iyice zayıflatmaktadır. Bu iki devletin Şanghay İşbirliği Örgütü çerçevesinde işbirliği içerisinde olması ve ilerleyen zamanlarda aralarında ki sınır problemlerine çözüm buldukları takdirde dünyanın tek kutuplu sisteminin son bulması mümkün olacaktır.

ABD'nin Tayvan'la olan ilişkisi ve Tayvan'a Çin aleyhine destek vermesi, Çin'i rahatsız etmektedir. ABD'nin bölgede etkinliğine karşı Çin'i rahatsız eden diğer gelişmeleri şöyle sıralamak mümkündür: İlk olarak ASEAN'ın giderek siyasal ve güvenlik kimliği kazanmasıdır. İkinci olarak ABD'nin Vietnam ile yakın ilişkiler içinde bulunmasıdır. Üçüncü olarak, petrol ve doğal gaz nedeniyle Orta Asya Cumhuriyetleri üzerinde ABD'nin etkin olmaya çalışmasıdır. Son olarak ise Hindistan ve Japonya gibi devletlerle ABD'nin yakın ilişki içinde olması Çin'in bölgedeki çıkarlarına ters düşmektedir. ABD ile Hindistan yakın ilişki içindedir. Bu durum Çin'i rahatsız etmektedir. Çin, Hindistan ile sınır sorunlarına yönelik girişimlerde bulunmaktadır. Ayrıca Çin, Pakistan ile Hindistan arasında gerilimin azalması için girişimlerde bulunmaktadır (Yılmaz,2008).

Şanghay İşbirliği Örgütü(ŞİÖ) İran'ı gözlemci ülke olarak kabul etmiştir. Bunun yanında ABD'ye gözlemci statüsü vermeyi dahi reddetmiştir. 2005 Astana Zirvesi'nde ŞİÖ topraklarındaki askeri üslerini aşamalı olarak boşaltması için ABD'ye uyarıda bulunmuşlardır. Bunu takip eden süreçte Özbekistan'ın ABD'den kendi topraklarında bulunan K2 üssünden çekilmesini istemiştir. Bölgedeki ABD'nin dolaylı yollardan neden olduğu renkli devrimleri yaşamak istemeyen bölge devletlerinin giderek Rusya ve Çin'e yakınlaşmaktadır. ŞİÖ'nün önemli enerji kaynakları üzerinde etkili olması ve bugüne kadarki en kapsamlı askeri tatbikat olan 2007 Barış Tatbikatının başarısı ABD'de ve diğer NATO ülkelerinde endişelere yol açmıştır(Çomak ve Gökalp,2009:336).

Rusya ve Orta Asya ülkeleri, OPEC dışı yeni enerji arz bölgesi, Çin ve Hindistan ise enerji talebi en hızlı artan bölge olarak ortaya çıkmışlardır(İpek,2012). Orta Doğuda istikrarsızlıklar nedeniyle artık Orta Asya enerji kaynakları bakımından yeni gözde haline gelmiştir. Rusya da bunu çok iyi bir şekilde değerlendirmektedir. Çin ve Hindistan'ın ekonomilerinin gelişmesiyle birlikte enerjiye olan ihtiyaçları artmıştır. Çin, ABD'nin etkin olduğu yerlerde devletlerle çeşitli enerji antlaşmaları yapmaktadır. Orta Doğuda, Orta Asya da, Latin Amerika'da ki devletlerle enerji antlaşmaları yaparak ABD'nin gücünü, anlaşma yaptığı devletlerin ABD'ye olan bağımlılığını ve kendisinin enerji bakımından ABD'ye olan bağımlılığını azaltmaktadır.

Çin'in doğrudan askeri stratejisiyle ilgili olan "beyaz belge", ABD'nin, Asya- Pasifik merkezli güvenlik doktrinine yanıt niteliğindedir. Belgenin içeriğine bakıldığında aktif savunma ve bazı durumlarda taarruz yer almaktadır. Belgede Çin'in savunma önceliğinde ki alanlar Okyanuslar, Uzay, Nükleer güç ve Siber Savunma olarak belirlenmiştir. Güney Çin denizindeki tartışmalı adalardan dolayı ABD, Çin'i sıkıştırmakta ve komşuları ile ilişkilerini

sabote ederek bölgeyi Çin'e karşı kışkırtmak istemektedir. Belgede bu durumda göz önüne alınmış yalnızca deniz komşularının kışkırtıcı hareketlerine karşı değil Güney Çin denizi ile ilgili sorunlarda (ABD'ye dikkat çekiliyor) Çin'in aktif politika izleyeceği vurgulanmıştır. Belgede savunma ile ilgili vurgulanan diğer bir hususta Çin kendisine saldırı olmadığı sürece saldırmayacaktır. Ancak hava kuvvetlerinin yalnızca Çin topraklarını savunmayacağı taarruzda da bulunacağı belgede yer almıştır. Çin ayrıca ABD'ye karşı bölgede bulunan dost ülkelerle(Rusya) askeri güvenlik ve işbirliği alanında ortak adımlar atma gayreti içindedir (Güller,2015). Bu isteklerin gerçekleşmesi için Çin bölgedeki büyük devletler ile uluslararası sistem düzeyinde Batı bloğuna karşı birleşmeye çalışmaktadır. Yani bir başka deyişle Batı bloğuna karşı bir blok olarak çıkmaya çalışmaktadır.

43. Münih Güvenlik Politikası Konferansında Putin şu sözleri söylemiştir: "... Son yıllarda ABD'nin politikalarındaki tek kutuplu bir dünya yaratma çabalarını tedirginlikle izliyorum. Bir ülke kendi kurallarını dünyanın geride kalanına, sanki kendi iç düzeniymiş gibi kabul ettirmeye çalışırsa huzur ve istikrar değil, sorun bekleyin. Çağdaş dünyada tek efendi fikri mümkün olmadığı gibi, kabul edilemez de, ABD tehlikeli bir biçimde güç kullanıyor. Avrupa'ya füze kalkanı kurarsanız gereken cevabı veririz(Bilgehan,2010)." Putin'in açıklamalarında anlaşılacağı gibi ABD'nin tek kutuplu düzeni sürdürme çabası artık sekteye uğramakta ve artık devletlerin sorunlarına çözüm bulmakta yetersiz kalmaktadır. Artan enerji ihtiyacı artık ABD'yi saldırgan bir devlet haline getirmektedir. Diğer devletlerin gelişen ekonomileri ve enerjiye olan ihtiyaçları, devletleri kendi başlarına çözüm bulmaya sevk etmektedir.

ABD'nin Asya-Pasifik bölgesinde etkin bir güç olmaya çalışmasından rahatsız olan devletler vardır. Bu devletler bölgenin büyük devletleri Çin, Rusya, Hindistan, Pakistan ve Orta Doğu'dan İran'dır. Bu devletler bölgesel olarak büyük güç olmalarını devam ettirmekle birlikte uluslararası sistem düzeyinde ABD ve ABD yanlısı devletlerin karşısına bir kutup olarak çıkma girişimleri bulunmaktadır. Bu durum bölgedeki devletlerin daha da güçlenmesi ile ilerleyen zamanlarda daha da belirginleşecektir. Yani uluslararası sistemin dengeye geldiği ve nihayetinde dönüşeceği sistem iki kutuplu dünya düzeni olacaktır.

SONUÇ

1648 Westphalia Barışı ile birlikte devletler ulusal çıkarlarına önem vermeye başlamışlardır. Ulusal çıkarlarına önem veren devletler arasında bazıları güçlenerek uluslararası sistemde söz sahibi olmayı başarmıştır. Bazı devletlerde güçlü devletlerin gölgesi altında kalarak uluslararası sistemdeki etkinliğini zayıflatmışlardır. Bazı devletler belirli dönemlerde daha da güçlenerek sisteme egemen olmak için girişimlerde bulunmuşlardır. Ancak bu girişimler sistemdeki diğer güçlü devletler tarafından engellenmiştir. 1648'den sonra 14. Louis ile Fransa, 1789'dan sonra Napolyon ile yine Fransa, 1815'te Viyana Kongresi ile

devletlerin sisteme egemen olma girişimini önlemek ve milliyetçilik akımdan korunmak için "Avrupa Uyumunu" oluşturulmuştur. Ancak 1871 de Almanya'nın ulusal birliğini tamamlaması ve sisteme egemen olma girişimiyle 1914'te I. Dünya Savaşı başlamış ve bu uyum bozulmuştur. Almanya diğer güçlü devletler tarafından yine dengelenmiştir. Almanya, barış antlaşmalarıyla dizginlenmeye çalışmış ancak 1930'larda faşist partilerin iktidara gelmesiyle sisteme egemen olma girişimi tekrarlanmış ve bu sefer II. Dünya Savaşı ile son bulmuştur(1945).

II. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası sistem iki kutuplu yapıya dönmüş bir tarafta ABD bir tarafta Sovyetler Birliği yer almıştır. Yani iki kutuplu bir yapı oluşmuştur. Uluslararası sistemdeki diğer devletlerin büyük çoğunluğu bu devletler etrafında kümelenmişlerdir. 1945'ten 1991 Sovyetler Birliği dağılına kadar bu iki blok arasında hiç savaş olmamış ve istikrarlı bir yapı olmuştur. Bu dönemde 1970'lerden sonra Yapısalcılar etkili olmaya başlamış ve uluslararası sistem üzerine incelemeler yapmışlardır. Uluslararası sistemi tek kutuplu, iki kutuplu, çok kutuplu sistemler üzerinden değerlendirmişlerdir. Uluslararası sistemde en istikrarlı yapının iki kutuplu yapı olduğunu söylemişlerdir. Bu makalede de yapısalcıların savunduğu bu görüş desteklenmiştir

Soğuk Savaşın bitimiyle birlikte ABD uluslararası sistemde tek süper güç olarak kalmıştır. Uluslararası sistem tek kutuplu bir yapıya çevrilmiştir. ABD bu tek kutuplu yapıyı zaman geçtikçe diğer devletlere dayatmaya çalışmıştır. Ancak sistemde önemli bir güç olan Rusya ve Çin gibi devletler ABD'nin bu dayatmasından rahatsız olduğunu yüksek sesle belirten devletlerdir. Rusya ve Çin'in enerji kaynakları bakımından avantajlı olması ve enerji kaynaklarının bulunduğu bölgede hâkimiyetlerinin bulunması ekonomilerinin de istikrarlı bir şekilde geliştirmeleri bu iki devleti ABD'nin karşısına çıkacak süper güç olma yolunda ilerletmektedir.

ABD'nin saldırgan politikaları nedeniyle devletler artık ABD'ye bakış açısını değiştirmekte ve kendilerine yeni bir kurtarıcı aramaktadırlar. Bu kurtarıcılarda ekonomik açıdan istikrarlı bir biçimde ilerleyen Rusya ve Çin olarak ön plana çıkmaktadır. Bu Yapısalcılık bağlamında değerlendirildiğinde uluslararası sistemin bu yapısı iki kutuplu yapıya doğru gitmektedir. Bu iki kutuplu yapıda, bölgesel olarak devletler büyük güç olma özelliğini devam ettirirken uluslararası sistem düzeyinde bu büyük bölgesel güçlerin birleşerek bir kutup oluşturmaya çalıştıkları görülmektedir ve bu durum ileride daha da belirginleşecektir.

KAYNAKÇA

- AKGÜN, Birol (2006), 11 Eylül Sonrasında Dünya, ABD ve Türkiye, Tablet Yayınları, Konya.
- ATEŞ, Davut (2014),"Uluslararası Sistem", Uluslararası İlişkilere Giriş(ed. Şaban Kardaş, Ali Balcı), Küre Yayınları, İstanbul.

- BUZAN, Barry ve WAEVER, Ole (2003): *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Vol. 91. Cambridge University Press,.
- DAĞCI, Kenan(2006),"ABD'nin Yeni Güvenlik Yaklaşımı ve Terörizm", *Avrasya Dosyası Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 12 Sayı: 3.
- DONNELLY, Jack (2005), "Realism", *Theories of International Relations*, New York: Palgrave.
- DONNELLY, Jack (2013), "Realizm", *Uluslararası İlişkiler Teorileri*(Tercüme: ASLAN, Ali ve AĞCAN, Muhammed Ali), Küre Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- DURAN, Hasan ve Özdemir Çağatay (2012), "Türk Dış Politikasına Yansımalarıyla Arap Baharı" 'Akademik İncelemeler Dergisi, Cilt 7, Sayı 2.
- EFEĞİL, Ertan ve MUSTAFAOĞLU,Neziha (2009), "Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistemin Yapısına İlişkin Görüşler Üzerine Bir Eleştiri", *Akademik Bakış*, C.2, Yaz.
- EMEKLİLER, Bilgehan (2010), "Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistemin Analizi", Ulaşım tarihi: 10 Mayıs 2015, <http://www.bilgesam.org/incele/1901/-soguk-savas-sonrasi-uluslararasi-sistemin-analizi/#.VVUoffntmko>.
- EYİĞÜN, Eda (2015), "Kenneth N. Waltz ve Neorealizm", Ulaşım Tarihi: 23.02.2016, <http://akademikperspektif.com/2015/02/22/kenneth-n-waltz-ve-neorealizm/>
- HARADA, Chikahito (1997), *Russia and North-East Assia*, Adelpi paper, Sayı 310.
- GÜNDOĞAN, Ünal (2008), *ABD'nin Yükselişi ve 11 Eylül 2001*, Adres Yayınları, Ankara.
- GÜLLER, Mehmet Ali (2015), "Çin'in yeni askeri stratejisi: Aktif savunma", Ulaşım Tarihi:21.02.2016, <http://mehmetaliguller.com/2015/05/29/cinin-yeni-askeri-stratejisi-aktif-savunma/>
- İPEK, Pınar (2012), "Enerji Güvenliğinin Ekonomi Politikası ve Türk Dış Politikası", *Dış Politika Teoriler Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi*, Nobel yay., Cilt 1.
- İŞYAR, Göksel Ömer (2013), *Karşılaştırmalı Dış Politikalar*, Dora Yayın evi, Bursa.
- KANTARCI, Şenol (2008), "Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem: Yeni Sürecin Adı "Koalisyonlar Dönemi mi? ", *Güvelik Stratejileri*, Sayı 16,
- KAVUNCU, Sibel-DİLAN, Hasan (2015),"21.yy Eşiğinde Yeni Çelişkiler/Yeni Krizler Ortamında Uluslararası Siyasal Sistemin Çok Kutupluluğa Doğru Evrilmesi", Ulaşım Tarihi: 22 Şubat 2016, <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/kavuncu-sibel-dilan-hasan-21.-yuzyil-esiginde-yeni-çelişkiler-yeni-krizler-ortamında-uluslararasi-siyasal-sistemin-çok-kutupluluğa-doğru-evrilmesi.pdf>
- KAYA, Tanju (2011), "Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem NATO'nun Konumu ve Türkiye", Ulaşım Tarihi: 20.02.2016,

<http://tanjukaya.blogspot.com.tr/2011/05/soguk-savas-sonras-uluslararası-sistem.html>

- MEARSHEİMER, John J.(1990), "BacktotheFuture: Instability in Europe AftertheColdWar", *International Security*, 15(1).
- MEARSHEIMER, J. J. (2001) *The Tragedy of Great Power Politics*, New York: Norton Publishing.
- ORTAYLI, İlber (2014) 'Tek Kutuplu Dünyanın Sonu geldi', Ulaşım tarihi: 6 Nisan 2015 <http://www.aydinlikgazete.com/mansetler/tek-kutuplu-dunyanin-sonu-geldi-h41394.html>.
- SAYIN, Yusuf (2013), "Tarihin Metcezirinde Büyük Güçlerin Gerilemesi ve Çöküşü", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Sayı 21.
- SÖNMEZOĞLU, Faruk (2012), *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, DER Yayınları, 5.baskı, İstanbul.
- UZER, Umut (2013), "21. Yüzyılda Tek Kutupluluk Tartışmaları", *Bilge Strateji*, Cilt 5, Sayı 8, Bahar.
- WALTZ, Kenneth N. (2000), "Structural Realism After TheColdWar", *International Security*, 01622889, Vol:25, Issue , Summer.
- WALTZ, Kenneth N.(1988), "The Origins Of War in Neorealist Theory", *Journal Of Interdisciplinary History*, 18(4) .
- WALTZ, K. N. (1993). *The emerging structure of international politics*. *International Security*,18.
- WOHLFORTH, C. William (1999), "The Stability of a Unipolar World", *International Security*,24(1)
- YALÇIN, Hasan Basri (2015), "Uluslararası Sistem ve İstikrar: Kavramsal Bir Değerlendirme", *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt 10, Sayı 1.
- YILMAZ, Muzaffer Ercan (2007), "Wethphalia'dan Günümüze Savaş", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 4, Sayı 14, Yaz.
- YILMAZ, Muzaffer Ercan (2011), " Etnik Çatışmalar ve Birleşmiş Milletler Barış Güçleri", *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 25.
- YILMAZ, Sait (2008), "Uluslararası İlişkilerde Güç ve Güç Dengesi Evrimi", *Stratejik Araştırmalar Dergisi/Journal of Strategic Studies*, 1(1).
- YILMAZ, Sait (2008), "Yükselen Güç Çin'in Güvenlik Politika ve Stratejileri", *Stratejik Araştırmalar Dergisi/Journal of Strategic Studies*, 1(1).
- YILMAZ Sait (2014), *Yeni bir Dünya Düzeninin başlangıcı*, Ulaşım tarihi: 5 Mayıs 2015, <http://www.ulusalkanal.com.tr/m/?id=2026&t=makale>